

Móricz Zsigmond

A szabolcsi földvár

Ez a földvár, amelyről a magyar közvélemény jóformán semmit sem tud, a magyar nemzeti kincsek közé tartozik.

Szabolcs megyének északi sarkában, Rakamazon felül van, Tokajjal szemben, ez a kis, pár száz főnyi lakosságú falucska; maga a falu a földvár lejtőjén van megtelepülve.

Ezen a tájon nagy homokdombok vannak, s ezek egyikét használták fel még az avarok egy földgyűrűnek az építésére. Egy hosszabb földhányás, amelyhez háromszögben még két hasonló magasságú sáncot építettek kézzel rakott s igen magas, harminc-harmincöt méter magas partot. Annak idején a Tisza, mely ma is ott kanyarog a vár alatt, mocsarakkal vette körül, mint egy szigetet, s a vár csúcsáról messze terjedő gyönyörű panoráma nyílik, az Alföld egyik legszebb kilátása, a Hegyaljai hegyekre.

A vár udvara csaknem olyan mélység, mint a környező sík. Négy kapu vezetett be a várba, ma is felismerhetően. S még harminc évvel ezelőtt megtalálták a cölöpöket, amelyek hídoszlopai voltak a hajdani mocsár felett.

Az alföldi földvárak csaknem mind elenyésztek, s hogy ez ma is megvan, megbecsülhetetlené teszi ezt a különös építményt.

A nomádkor képe tisztán megelevenedik az ember szeme előtt. A várgyűrű, amely tizenkét katasztrális holdra terjed, elég volt arra, hogy egy uralkodó nép abban az időben biztos oltalmat nyerjen benne. A vároldalak igen meredek, úgyhogy még gyermek sem tud ma sem, le- vagy felmászni rájuk, s könnyű volt az oltalmazásuk.

Ahogy az ember megáll a vár fokán, érzi a hódító és büszke érzést, ahogy uralkodott ez a központ a táj felett. Egy kis országot jelentett, a leigázott népek feletti uralmat.

Mikor a magyarok bejöttek s elfoglalták az országot, Szabolcs vezér birtokba vette a várat s még magasabbra emelte, négy-öt méterrel a régi falakat. Itt tanyázhatt az Árpád-kor elején az a törzsfő a maga táborával, innen szállott ki hadra, ha a roppant távolságból jövő hír érkezett. Még ma is emlékezik a néphagyomány arról, hogy Budáról tűzjelzéssel adták a hírt, s különböző színű tűzek jelentették a parancsot. Egy vagy két éjszaka alatt így jutott el az ország parancsa idáig.

A szabolcsi földvár

Végig az Alföldön meg lehet állapítani az órhalom sort, amelyekről ezeket a tűzjelzéseket adták.

S ezeken az emlékeken át feltűnik valahogy az ezer év távola is. Ez a vármegye talán legtisztábban őrzi az Árpádok alatt kialakult rendi szerkezetet. Ez egy egészen más világ, mint az ország többi része. A Kunságban például fel lehet ismerni ma is a három századdal később érkezetteknek frissebb nomád jellegét. A Kunság akkor alakult, mikor a tatárjárás kitörése idején a magyarság telepítési politikával volt kénytelen foglalkozni. S maguk a kunok lekésték az eredeti magyar világtól. Még 1390-ben pápai bulla inti a magyar királyt, hogy gondoskodjék arról, hogy a kunok, akik már több mint száz éve megkeresztelkedtek, valóságos keresztények legyenek.

Hajukat nyírják le, pogány áldozataikról és szokásaikról mondjanak le, s tűrjék meg a papot maguk között. Ha 1400-ban még ilyen pogányok voltak, száz év kevés volt arra, hogy lélekben katolizálódjanak, s mivel a reformáció megjelenésekor az egész nép azonnal áttért az új hitre, a kunok valósággal a pogányságból léptek át a reformációba. S ezt az egyetemességet végig megőrizték, a tagosításig vagyonszövetségben s rendi közösségben éltek, nemesnek helyet nem adtak, s így egy különös gerinces közösségben éltek, Mária Terézia koráig, sőt a szabadságharcig.

Ezzel szemben Szabolcs megyét a török kor is megkímélte attól a teljes pusztulástól, ahogy például Békés megye s más alföldi megyék elpusztultak.

Szabolcs megye megtartotta teljes szerkezeti életmódját. Itt még ma is vannak nemesi kúriák abban az állapotban, mint Nagy Lajos korában élhettek. A kemecsei házakból látja az ember a hatszáz év előtti életet. Kemecsen még ma is szernek mondják az utcásort, Derékszer a Derék utca neve.

A jobbágyságnak, a kisnemességnek s a nagybirtoknak, az uradalomnak levegője sehol oly tisztán és egyetemlegesen nem maradt meg, mint ezen a tájon. S ezzel annak az ősi kultúrának a karaktere is megvan, amely a nomád magyarságot az Árpád-házi királyok alatt átalakította földművelő, majd kultúrvilággá.

Itt áll a szabolcsi földvár, ahonnan kiszállottak a kalandos hadakra, s érzem a füvek és a levegő ízéből, mikor megjöttek a vad magyarok az itáliai, a német, a francia, sőt a spanyol hadjáratokból, s felhasított az itthon maradtak rivalgása, mikor megjöttek, néha évekig való odalét után a hősök s megrohanták őket az itthon maradottak s leszedték a lóról a bátrakat. Hányan jöttek meg, kik maradtak oda? E pillanatban, mikor ezeket jegyzem föl, a vár túlsó partján hatalmas asszonyi jajszó harsan föl, rettenetes és vérfagyasztó sikoltás:

Jaj, jaj, jajaj, jaj; édes apám!

Megkérdeztem a helybeli urakat, mi történt, s elmondták, hogy a várudvaron tragikus halott fekszik.

A falu csordását tegnap délután agyonszúrta a bika.

Lementem a hullaházba, kis fabódé, s megnézhettem a halottat a koporsóban.

Hatalmas szál magyar, deres bajszerű, csontos, kemény ember, egy az ősmagyarok közül, mereven fekszik s hullaformában oly ősi s oly rendkívüli jelenség.

A bikának „futosója” volt, s mikor elvitték a tehenet, utána akart menni a bika még egyszer; a csordás nem engedte, mert fizetési zavar volt. A fiatal bika azon-

ban nem nyugodott bele a késő évezredek jogállapotába s a gulyást, aki különben maga nevelte fel az állatot, megfélemlítette. A gulyás hátrált, egy árokba esett, az erősebbik állat rá s beledöfte a szarvát a bordái közé. Csak egy percig volt rajta, csak leszúrta, akkor felemelte fejét s elment legelni. A gulyás azonban ott maradt. Kevés vártatva felállott, s ötven méternyire még elvonszolta magát, egy jajszó nélkül, a kút felé ment, hogy kimossa sebét. Összeesett és meghalt. Az egész falu népe részvéte kíséri s közelednek asszonyi jajszavak. Özvegye és négy árvája maradt. Felesége, kis, száraz alföldi asszony, tele tüdőből, s valami hallatlan erővel jajgat. Ennek a vidéknek ősidóktól megmaradt még a halottsiratása is. Nem néma gyásszal, nem önuralommal viszik a fájdalmat, hanem szabad folyást adnak annak s rettenetes nagy üvöltéssel, a pogánykor kegyetlen, eget hasító jaidoklásával gyászolnak.

Iszonyúan illett ez a borzalmas időkhöz, amelyek még itt lebegnek a földvár felett.

De az ég ragyogóan derült, a búzatáblák éretten hullámzanak a szélben, a szénagyűjtők rendületlen nyugalommal vonják össze a rendeket, s a déli órában egy ezeréves ősi kép és hangulat borzong.

Az Est, 1928. jún. 22.

Az alispán a csatatéren